

LIBURVAK

ITXASOA LAÑO DAGO... XANTI ANDIA ITXAS-GIZONAREN BIZITZA TA KEZKAK, *Pío Baroja*. Yon Etxaidetarrak euskerara emana, Kuliska sorta, 29-30 gn. zenbakia. Itxaropena Argitaldaria, Zarautz'en, 1959.

Euskal-giroz beterik dauden Baroja'ren liburuak aipatu ezker, *Zalacain*-ek izaten ditu aldekoak; beste batzuek, gorri-antzeko orientakoek edo, *La leyenda de Juan de Alzate* daukate Baroja'ren euskal-testamentutzat. Batez beste, ordea, *Las inquietudes de Shanti Andia*-k izango luke noski beste edozeiniek ainbat lagun.

Auxe da, *Xanti*, Etxaide'k begiz jo duena. Eta berak dakien bezain zeatz eta osotoro itzuli du, izena aldaturik alare (bidez ala premiarik gabe?). Lan luze bezain nekagarri ori arretaz eta neurri doiez egin du burutik burura.

Etxaide ezta bere buruari ederretsirik lo gozoan dagokean gizona Liburua joan liburua etorri, ainbesteraifio menderatu duen izkuntzarekin katazka bizian dirau, beretzat naiz besterentzat mintzabide malgu eta zailu biurtu bearrean. Aurrerontz egin dituen urrats galantak ezute lasatu bere barrena. Are aurrerago nai luke joan. Ongi erakusten digu aurrera-nai ori berori dela idazle baten doairik bearrekoena aurrera-bidean ibilliko bada.

Egiteko ori, *Xanti Andia*-ren itzulpena, gutxik burutuko luketenetakoa dela nabari da. Ezin uka, gaiñera, egoki eta esturasunik gabe burutu duela Etxaide'k. Oztopoak, eragozpenak ezin konta ala arkitu bear zituen bere bidean eta geienetan etzaio irudituko ere irakurleari leku artan eragozpenik izan zitekeanik. Zenbait pasartetan euskal-ordain oberik arkituko lukeala beste norbaitek? Bai, noski, baiña iñor

gutxi izango litzake gauza gure artean Etxaide'ren maillan ibiltzeko, asi eta buka.

Nondik jo ongi eztakiela somatzen dugu batzuetan, eta ezta arri-tzeka. Euskeraren alde txarrak eta debekuak, zenbaiten iritiz, bere eskas eta urritik omen datoz. Leentxeago, bai; gaur, ez tut uste. Duela zenbait urte ezpaitzen gure artean beste sendabiderik baraua eta odol-ateratzea baizik. Itz au ezta garbia: bazter dezagun eta kito. Orrako orrek ere badu alako erdal-usai bat: obe dugu utzi. Arako esaera aren antzekorik ba omen da erderaz: debeka dezagun, beraz. Bide orretatik etzitzazkigukean azkenik lau itz jaioberri eta bi esaera besterik geldituko.

Utsak betetzeko, zeinnai euskalkitatik artzen asi giñan eskuak betean: gauza jakiña da beste erdera batetikako erderakadek ez gaituztela asko mintzen. Orain berriro, erderatikako itzei ere sarrera zabaltzen asi gintzaizkien. Azkenean, dialektu-naastea dela, euskal-dunek beti aotan dituzten "erdal-itzak" naiz dozenatxo bat lagunek darabilzkien itz "jatorrak" direla, badaukago non aut, gaurko erde-ren iturri garbitik barra-barra biltzen asi geranak, edonongo kultur-itzak eta Garibay'ren arima bezela ez izango bai izango dabiltzan *ghost-word* erratuak aaztu gabe.

Txara tapitu orretan gidari dabil Etxaide eta bere senaz baliatu bear nai ta ez biderik zabalduko badu. Alare, ikusten dugu ongi begi-ratzen duela oiña non jarri lurretik altxatu baiño leen, pauso ba-koitzaren ondoreak, alde onak eta txarrak, arretaz darabilzkiela gogoan.

Gramatikaren sasi korapillatua eztuzute batere ohea. Emen, egia esan, bideak zabalik zeuden, baiña, euskeraren truk beren ametsak eman nai dizkiguten gramatikalarien ajolagabekeria batetik eta idaz-leen lasaieria bestetik (ba ote dago nork bere gogara, antzora, eta moldera egitea baiño bide errazagorik?), aspaldi josi zitzaizkigun otez eta elorritz. Guzion esker ona merezi du, beraz, emen ere beretzat eta besterentzat bide-billa dabillen Etxaide'k.

Auzi onetan, nik uste, Baroja'k artu ditu kalterik larrienak. Ez beñere Etxaide'k iruzur egin diolako: ez titu aren esanak, erraztasuna dela-ta, itzulinguruka aldatzen. Bada, ordea, Baroja-zaleek maite duten zerbait, gogoetak, itzak eta esaerak baiño barrenago datzan zerbait (lurrin ariña bezain igeskorra, egia), eta zerbait ori, dena den, ezta beti ageri itzulpenean. Euskeraz ari zaigun Baroja orrek Jon Etxaide berberaren boza du maiz xamar.

EUSKERA. UN POCO DE GRAMATICA Y ALGO DE MORFOLOGIA DEL VERBO VASCO. Fr. Ignacio Omaechevarria, O. F. M. Editorial Icharopena. Zarauz, 1959.

A. Omaetxebarria'ren jakitea eta gogo ernea gai askotara eta askotarikoetara edatu izan da. Eztut barreiatu delakorik esan, naiz batean naiz bestean naiz urrengo artan bear bezala egin baitu beti lana: zearo eta zintzoro.

Alarik ere, gain-gaiñeko euskalaria genduela jakiñik, min ematen zigun sail onetan bere izena nai bezain sarri ez ikusteak. Noizean bein, bai, irakurri ditugu bere lanak, sakonak eta pizgarriak beti, baiña laburregiak gure egarria berdintzeko.

Oraingoan, Jainkoari eskerrak, liburu biribilla eman digu argitara eta, luzexkoa izanik, luze baiño trinkoagoa. Iru zati ditu: "Un poco de morfología" (pixka bat ez ezik puxka bat baiño geiago ematen duena, ordea), "Paradigmas" eta "Crestomatía".

Leen ere esan izan dugu orrialde oek ez tirela leku egokia gramatika-auziak erabiltzeko. Orain adierazi nai nuke, ordea, luzatu gabe. A. Omaetxebarria'ren jardunei ez tiedala alde txar bat baizik arkitzen, eta nolako alde txarra! Geienon gaitza agortasuna, elkortasuna, izan oi da; egillearena, herriz, ugaritasuna eta etorria. Eta iñoiz edo bein orrenbeste iritzi berriren argiak lillura ditzake irakurlearen begiak.

Euskal-literaturari doakion gauza den ezkerro, esan bear da gaiñera A. Omaetxebarria ez tala ibilli euskal-aditza bere buruko amets-lanbrotik sortzen. Jainkoak mundua ezerezetik sortu zuen bezala. Or azaltzen digun aditza ezta "berrea", euskal-aditza baizik. Eztago beraz, eta nai ta nai ez ezin zegokean, azken urteotan —eta bat edo beste leendantik— gure Gipuzkoa onetan agertu diren berrikerien alde.

Egillearen iritziak —eta norenak ez?— okerrak izan ditezke emen edo an. Ez bein ere, ordea, zimendu gogorren gaiñean eraiki ez titulako. Eskeintzen dizkigun aditz-jokoak ez tira Basarte'ko auzo galduren batean norbaitek erabiltzen omen dituenak edo egillearen arrebari, lengusuari naiz izter-lengusuari alako batean entzunak. Adiz-joko eta esaeren jabeek onelako izenak dituzte: Mendiburu, Kardaberaz, J. B. Agirre, Lardizabal, G. Arrue, Elizanburu, D. Agirre, Urruzuno, Orixe, Lizardi, A. Iraizoz eta abar.

Ori aski ezpaltiz, liburu onek ematen digu izenak agintzen eztuen zerbait. "Crestomatía"n *ogeita amasei* euskal-idazleren zati bereziak arki ditezke: denbora batekoak eta oraingoak eta Euskal-erri guztikoak. Pusketa bakoitzean gidari egillearen eta obraren berria dator eta gaiñera iztegi labur bat. Gaurkoz eztugu noski euskal-prosisten lorategi oberik.

Textuak dauden daudenean aldatu dira, oi diren obekuntzarik

gabe. Utsak berak ere ematen zaizkigu: A. Astarloa'k *s* ta *z*-rekin zerabilen naastea, esate baterako. Gaizki egin da, ene ustez, Axular' en eta besta batzuen *cc* *kk*-rekin biurtzea, *kh*-rekin egin bearrean: Axular'ek gaurko *kh* adierazteko auxe bera, *kh*, erabiltzen baitzuen batzuetan (*e* ta *i*-ren aurretik) eta *cc* gaiñerakoetan. Orobat, *pp* etzen bere orretan utzi bear; gaurko *ph*-ren bidez eman bear litzake.

Ikasbide onik bada liburu onetan euskal-irakurle eta idazleentzat, euskalarientzat eta, *last but not least*, zenbait euskal-gramatikalarientzat.

IPUIN BARREKA. *Aita Felix Bilbao*. Euskal Idaz-lanak Euskaltzaindiaren ardurapean. Bilbao, 1959.

Eztitut itz bi baizik esango A. Villasante'ren itzaurre egoki batekin eta A. J. L. Iriondo'ren edergarri politekin apaindua agertu den liburu onezaz. Eztu geiagoren bearrik.

A. Félix Bilbao Arrantzazu'ko frantziskotarraren ipui-bilduma onek eraman zuen 1954'garren urteko Euskaltzaindiaren saria, Azpeitia de Eskauriaza andrearenarekin erdizka. Jendartean azaltzea franko luzatu du, beraz; ez baiña, orain ikus dezakegunez, orretarako bear bezain jantzia etzegoelako.

Gaiak andik eta emendik bilduak ditu, egilleak berak garbiro adierazten digunez. Ezta arritzeko ez lotsatzeko, beste orrenbeste egin izan baitute munduan diren eta izan diren idazle garai geientsuek. Ifiorengandik artu dituen gaiak eztute ordea menderatu: bere baitatik, bere saillean, ari da beti egillea.

Ipui-lagunak, naiz abere mutuak naiz ala-olako gizon-emakumeak, bizirik daude egillearen irudimen ezean ez ezik, baita paper igarrean ere. Kontaketan, gutxirentzako den egiteko zail orretan, maisu ageri da beti Aita Bilbao. Irriparre zorrotza bezain kutsakorra du algara luze atsegiña.

Mogel'darren eta Kirikiño'ren errialdekoa dugu A. Bilbao. Errialdekoa eta arrazakoa. Bizkai'ko euskerak badu noski balio eta soifnu berezia bizkaitarrentzat. Eta ango ez geran zenbait bizkaitar-zalerentzat bear bada areago. Besteak bezain euskera izanik, arkitzen baitiogu, iturri garbitik darionean, alako bestetan idoro etzezakegun zerbait.

Badute nora jo kontu-kontari aritzeaz lotsatzen eztirenek eta izkera lasai gatz-ozpinduaren aldekoek.

ZINERAKO BIDEA. NAGUSIAK ETA LANGILLEAK.
EZKON-GAIETAN... ZUK EGIN DEZAKEZUNA. DOMI-
NUS VOBISCUM. EZKONDU... ZERTARAKO? TAN TAN
LAPURRETAN. Publicaciones P.P.C. PP. Franciscanos, Zarauz.

Azalean irakur ditekean bezala, "PPC liburuxkak erderaz itze-
giten duten guzientzat egindako erritar-irakurgai katolikoak dituzu...
Liburuxka auek orain euskeraz argitaratzen asi gera". Goien izendatu
ditudanak sail onetako 7-13'garren zenbakiak dira.

Ederki argitaratuak eta merkeak izateaz gaiñera, egoki euskeraz
emanak agertzen zaizkigu orain. Itzuli dituztenen izenak onexek dira:
Bereziartua'tar Iñaki, Zurutuza'r Joxe Luis, Irizar'tar Migel Iñazio,
Azurmendi'tar Juan, Arruti'tar Dionixio, eta Mendizabal'dar Fer-
nando, Arantzazu'ko prailleak.

Berriz ere, bada, etzaie aaztu Arantzazu eta Zarauz'ko frantzisko-
tarrei kristau euskaldunei zor zaiena ematea. Zorionak eta eskerrik
asko.

EUSKAL-KANTAK. Euskaltzaindiaren ardurapean. Bilbao, 1959.

Bizkai'ko bertsolarien bigarren sariketa dela-ta agertu den liburutxo
labur bezain mamitsu onek bertso-pilla polita dakar, "Gernikako
arbola"-z asirik: Santa Ageda eguneko eta bestelako erri-koplak, Arre-
se Beitia'ren bertsoak, Enbeita'tarrenak, Basilio Pujana, Juan Ormaetxe
eta Alfonso Irigoyen'enak. Azkenik, doiñu eta guzti, Aita Basterre-
txea'ren "Jesukristo Gure Jaunaren Pasiñoia" ederra osorik dakar.

Asmo zuzena eta zuzen egiña erriak aotik belarrira darabilen
aberastasuna, liburuetan igar eztedin, bizirik gorde nai izan dutenena.

EUSKAL KANTAK (CANTOS POPULARES DEL PAIS
VASCO). Donostia'n, 1959'ko Otsailla.

Ugariagoa da izen berbereko beste bilduma au, eun kantutik gora
bai baititu. Leentxeago Errenteria'ko Makazaga jaunak azaltzen zituen

Euskal-erriko kanta zarrak-en antzera, badira emen erri kantak, Euskal-erriko bazter guztietakoak, bertsolari askoren ateraldiak eta abar. Eztakit nor den argitaratzailea, baiña txaloak merezi ditu.

IKAS, n.º I, Octobre 1959. Bulletin trimestriel de la Société "Ikas" créée pour l'enseignement régional dans les écoles du Pays Basque. Bayonne.

Guztiok dakigu ze lan goragarria ari diren egiten Bidasoaz arunzko euskaldunak euskera eskoletan irakas dedin: oraindik orain eman digu alegin orien berri Lafitte jaunak Eibar'en.

Orretarako agertu da, aitzindari bezala, ogei orrialdeko liburuxka au. Asmoa ona bazen, ezta batere kaxkarragoa asmo orren frutua. Elizanburu'ren *Ikusten duzu goizean* oiñarri arturik, ematen zaie aurrei, amaika astetarako, naikoa berri ta zeregin.

Neurri zuzena erabili dute egilleek. Eztute iñor aspertu eta nekatu nai. Ongi dakite poliki dabillena maiz eltzen dela ibiltari lasterragoa iristen ezten lekuraiño.

Itxura atsegiña eman diote gaiñera liburuxkari, azal eta mami.

Gure artean irakaskintzan ari direnak edo irakasteko gogoa dutenek eiukete astiro irakurri gabe utzi bear.

* * *

Euskal-egutegi berri bat agertu zaigu aurten —lenbiziko aldiz, dakidanez—, JOC eta JOCF-en, au da neska-mutillen Langille Katoliko Gaztediaren egutegia. Barcelona'n egiña, erderazkoa berbera da, irudi ta guzti. Baiña, eta au da berri pozgarria guretzat, erderazkoarekin batera euskerazkoa ere salgai dago gure artean.

L. M.

